

Sygn. akt I ACa 1226/12

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 18 kwietnia 2013 r.

Sąd Apelacyjny w Warszawie I Wydział Cywilny w składzie:

Przewodniczący – Sędzia SA – Edyta Jefimko

Sędzia SA – Roman Dzięczek (spr.)

Sędzia SO del. – Ada Sędrowska

Protokolant – st. sekr. sąd. Katarzyna Foltak

po rozpoznaniu w dniu 10 kwietnia 2013 r. w Warszawie

na rozprawie

sprawy z powództwa (...) sp. z o.o. z siedzibą w W.

przeciwko Skarbowi Państwa – Ministrowi Rolnictwa i Rozwoju Wsi

o zapłatę

na skutek apelacji pozwanego

od wyroku Sądu Okręgowego w Warszawie

z dnia 11 czerwca 2012 r. sygn. akt II C 544/11

1. oddala apelację;

2. zasądza od Skarbu Państwa – Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi

na rzecz (...) sp. z o.o. z siedzibą w W. kwotę 5.400 zł (pięć tysięcy czterysta złotych) tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego w postępowaniu apelacyjnym.

Sygn. akt I ACa 1226/12

UZASADNIENIE

Powódka – (...) spółka z o.o. w W. (dalej –powód) wniosła o zasądzenie od pozwanego Skarbu Państwa – Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi (dalej – pozwany lub Ministerstwo) kwoty 150 000 zł z ustawowymi odsetkami od dnia 5 stycznia 2011 r. do dnia zapłaty i kosztami procesu. Wskazała, że strony łączyła umowa, na podstawie której powódka świadczyła na rzecz pozwanego usługi polegające na rezerwacji, sprzedaży i dostarczaniu biletów lotniczych. Umowa była zabezpieczona gwarancją bankową w kwocie 150 000 zł Banku (...), z której skorzystał pozwany mimo braku ku temu podstaw.

Pozwany Skarb Państwa wniósł o oddalenie powództwa i zasądzenie kosztów procesu. Wystąpił także z pozwem wzajemnym o zapłatę kwoty 76 755,23 zł tytułem nadpłaty za nieprawidłowo wystawione bilety lotnicze oraz kwoty 580 592 zł tytułem kary umownej za nienależyte wykonanie umowy wraz z ustawowymi odsetkami od dnia 28 stycznia 2011 r. do dnia zapłaty.

Wyrokiem z dnia 11 czerwca 2012 r. Sąd Okręgowy w Warszawie zasądził od Skarbu Państwa – Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi na rzecz (...) spółki z o.o. z siedzibą w W. kwotę 150 000 zł wraz z ustawowymi odsetkami od dnia 20 stycznia 2011 r. do dnia zapłaty; oddalił żądanie w zakresie odsetek ustawowych od dnia 5 stycznia do 19 stycznia 2011 r. oraz powództwo wzajemne w całości i orzekł o kosztach postępowania.

Sąd Okręgowy ustalił, że Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi wszczęło postępowanie na podstawie przepisów ustawy – Prawo zamówień publicznych o udzielenie zamówienia publicznego na „Świadczenie usług związanych z obsługą delegatów Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi udających się w zagraniczną podróż służbową oraz jego gości.”

Zgodnie z SIWZ zamawiający przyjął m.in. cenę biletu lotniczego obejmującą łącznie koszty przelotów, opłaty lotniskowe inne koszty bezpośrednio związane z przelotem w wysokości 3000 zł, a wykonawca był zobowiązany skalkulować cenę ofert tak, aby obejmowała wszystkie koszty, jakie Zamawiający poniesie przy realizacji zamówienia, w tym również opłaty za wystawienie i dostarczenie biletu do siedziby zamawiającego (marża) oraz upust udzielony przez Wykonawcę.

Na podstawie kryteriów oceny wynikających z SIWZ, w wyniku rozstrzygnięcia postępowania o udzielenie zamówienia została wybrana oferta powoda, jako najkorzystniejsza. Wysokość upustu wynosiła 12%, zaś marża – za wystawienie i dostarczenie biletu do siedziby zamawiającego została określona na 120 zł.

Strony zawarły umowę w dniu 13 stycznia 2010 r. na podstawie której powód zobowiązał się świadczyć usługi związane z obsługą delegatów Ministerstwa udających się w zagraniczną podróż służbową oraz jego gości, które miały polegać w szczególności na rezerwacji, sprzedaży i dostarczaniu biletów lotniczych na wskazanych przez pozwanego trasach zagranicznych. Do umowy przeniesiono wartość upustu oraz marży, jakie powód zamieścił w ofercie. W celu zabezpieczenia umowy powód złożył gwarancję bankową należytego wykonania umowy w kwocie 150 000 zł wystawioną w dniu 12 stycznia 2010 r. przez Bank (...) S.A.

W umowie ustalono m.in., że zamawiane bilety to bilety elektroniczne, a w wypadkach wskazanych w umowie – papierowe.

Zgodnie z § 5 ust. 2 umowy ustalono, że na cenę usługi konkretnego zlecenia składa się jej cena rynkowa w dniu zakupu w walucie polskiej lub przeliczona wg kursu walutowego NBP z tego dnia na walutę polską z uwzględnieniem promocji, obniżek, zniżek, sezonowych wahań cen, upustów od cen biletów lotniczych udzielonych przez przewoźników, itp. W przypadku biletów lotniczych cena miała być dodatkowo pomniejszona o upust i powiększona o marżę zleceniodawcy podane w ofercie. Umowa miała realizowana przez pracowników wyłącznie zatrudnionych do obsługi zleceniodawcy.

W § 7 ust. 1 umowy strony ustaliły, że w przypadku nieuzasadnionej odmowy wykonania którejkolwiek z usług wymienionych w § umowy, powstania zwłoki w jej wykonaniu albo wykonania jej w sposób nienależyty, w tym nieterminowego wykonania, zleceniodawca zobowiązał się zapłacić karę umowną w wysokości 100% wartości niewykonanej lub nienależyte wykonanej usługi.

Umowa była realizowana za pośrednictwem kasjerów lotniczych: E. J. (2) i O. D.; oboje prowadzący własną działalność gospodarczą, współpracujący z powodową spółką na podstawie umów cywilnoprawnych. Byli dostępni do realizacji 24 godziny na dobę oczekując pod telefonem lub w ramach korespondencji elektronicznej email. W trakcie obowiązywania umowy Ministerstwo, działając poprzez swoich pracowników, zlecało zakup biletów na poszczególnych trasach, głównie na przeloty do B. i z powrotem. Zadaniem kasjerów lotniczych była obsługa zleceń dotyczących zakupu biletów lotniczych zgłaszanych przez pracowników pozwanego, tak aby uzyskać najniższą dostępną danego dnia cenę na konkretne połączenie lotnicze na określonych warunkach taryfowych. Po wyszukaniu oferty i przedstawieniu jej z proponowaną ceną, akceptacja zamówienia przez pracowników pozwanego skutkowałą uwzględnieniem zaproponowanej ceny na fakturze wystawianej później.

Rozliczenia pomiędzy powodem a przewoźnikiem (...) odbywały się w oparciu o negocjowaną cenę rozliczeniową biletu, która była niższa lub równa cenie oferowanej pozwanemu.

Cena jaką pozwany płacił powodowi to cena, za jaką w danej chwili przewoźnik oferował sprzedaż biletu w danej taryfie każdemu klientowi, pomniejszona o upust ustalony w umowie w wysokości 12% i powiększona o marżę w wysokości 120 zł. Upust był odliczany od ceny netto biletu podanej przez przewoźnika, czyli kwoty nie uwzględniającej podatków i opłat lotniskowych pobieranych przez przewoźnika.

Metody pracy stosowane przez kasjerów lotniczych pozwalały na ostateczne dokonywanie zakupu biletu przez powoda od przewoźnika za cenę niższą niż cena zaproponowana pozwanemu w przyjętym do realizacji zleceniu.

W trakcie realizacji umowy powód wystawiał pozwanemu faktury VAT, z których wynikała ostateczna cena, jaką pozwany miał zapłacić powodowi za poszczególne bilety lotnicze. Obok podstawowej usługi rezerwacji i sprzedaży biletów lotniczych powód świadczył na rzecz pozwanego szereg usług dodatkowych, takich jak dokonywanie rezerwacji na tzw. zakładkę, zakładanie i monitorowanie list osób oczekujących, przedłużanie terminu wystawienia biletu, przypominanie o terminach wystawienia biletu, dokonywanie zmian już po wystawieniu bilet.

Pismem z 10 czerwca 2010 r. Ministerstwo zwróciło się do powoda z prośbą o wyjaśnienie sygnalizowanych w prasie kwestii nieprawidłowości występujących przy kalkulacji cen za poszczególne bilety lotnicze. Powód w odpowiedzi wskazał, że kalkulacja ceny odbywała się zgodnie z umową oraz osobnym pismem wypowiedział umowę na podstawie § 8 umowy ze skutkiem na dzień 31 lipca 2010 r.

Tymczasem Ministerstwo zwróciło się do powoda o zweryfikowanie cen zakupu biletów, a następnie wewnętrzna weryfikacja powoda ustaliła, że różnica ta wynosi 76 505,59 zł.

Sąd pierwszej instancji ustalił także, że w trakcie realizacji umowy pozwany nie żądał wystawienia biletów w formie papierowej; bilety były wystawiane wyłącznie w formie elektronicznej. Mimo braku w 16 przypadkach biletów lotniczych o bliżej oznaczonych numerach, podróż na podstawie tych biletów odbyła się, albowiem warunkiem odbycia lotu mógł być numer rezerwacji wystawiony w chwili zakupu biletu u przewoźnika.

Wyliczoną przez pozwanego różnicą pomiędzy kwotą pobraną, a należną – 76 505,59 zł – Ministerstwo obciążyło powoda oraz złożono zawiadomienie do Prokuratury o możliwości popełnienia przestępstwa na szkodę Skarbu Państwa. To ostatnie postępowanie zostało umorzone w dniu 31 stycznia 2011 r.

W dniu 27 grudnia 2010 r. Ministerstwo skierowało do (...) żądanie wypłaty kwoty 150 000 zł z gwarancji bankowej wraz z oświadczeniem o nienależytym wykonaniu umowy przez powoda. Następnie pozwany wezwał powoda do zapłaty kwoty 580 591,23 zł jako różnicy pomiędzy wartością zobowiązań z umowy, nienależycie wykonanych (wg pozwanego), a kwotą 150 000 zł przelaną przez bank z gwarancji bankowej

Powód sprzeciwił się wypłacie żądanej kwoty z gwarancji bankowej i zażądał odstąpienia od jej wykonania. Do wypłaty kwoty objętej gwarancją jednak doszło.

Powódka wezwała pozwanego do zwrotu kwoty 150 000 zł pismem z dnia 14 stycznia 2011 r., czego pozwany nie uczynił.

W tym stanie faktycznym Sąd Okręgowy uznał, że powództwo jest usprawiedliwione.

Sąd przywołał treść § 5 ust. 2 umowy i wskazał, że była ona przygotowana przez pozwanego. Nadto, że posługuje się ona niezdefiniowanym pojęciem ceny rynkowej i – dokonując wykładni, stosownie do art. 65 § 2 k.c. – wskazał, że nie miało miejsce nienależyte wykonywanie umowy.

Średnia wartość zlecenia zakupu biletu na przelot tam i z powrotem na trasie zlecanej wahała się w granicach ok. 2500 zł i wzwyż. Od tak ustalonej ceny sam upust wynosił 300 zł, czego nie rekompensuje marża (120 zł). Zatem wykładnia

ceny rynkowej prezentowana przez pozwanego nie została zaakceptowana przez Sąd. Uznał on, że cena rynkowa, którą strony ustaliły w umowie, nie była tożsama z ceną jaką ostatecznie płacił powód u przewoźnika. Te zasady - ustalania ceny między stronami oraz z przewoźnikiem - szczegółowo opisali świadkowie.

Powód przedstawiał ofertę z ceną pozwanemu na zlecany zakup, a po akceptacji przez urzędnika Ministerstwa, cena wiązała strony. Taka cena miała być najniższą w danym momencie do zaproponowania pozwanemu.

W trakcie realizacji umowy pozwany nie kwestionował proponowanych wartości, nie sprawdzał, czy cena była najniższa w danej chwili. Także w toku sprawy pozwany nie wykazał, że aby w dacie przyjmowania zlecenia zaproponowana przez powoda cena nie była najniższa na rynku.

Okoliczność, że po akceptacji zaproponowanej ceny, na skutek określonych czynności kasjerów lotniczych powód miał możliwość dalszego obniżania ceny zakupu biletu, nie skutkowała uznaniem, że miało miejsce nienależyte wykonanie umowy. Było to prawo powoda i jego uprawniony zysk. Ta kwestia nie była uregulowana w umowie i mogła być przedmiotem korzystnych zabiegów powoda, z korzyścią dla niego.

Brak części biletów mimo ujęcia ich na fakturze, także nie świadczy o nienależyтым wykonaniu umowy, podobnie jak wykonywanie umowy przez osoby nie będące pracownikami powoda.

Wszystkie podróże objęte fakturami odbyły się, a sam fakt braku wydruku biletu nie świadczy o rzeczywistym braku biletu, ewentualnie o jego niedostarczeniu, co jednak nie ma wpływu na ocenę sposobu wykonaniu umowy.

Również forma zatrudnienia osób, które obsługiwały pozwanego nie miała istotnego znaczenia. Nie musiała to być umowa o pracę; jak w sprawie niniejszej, mogła być to umowa cywilnoprawna.

O odsetkach ustawowych Sąd orzekł na podstawie art. 481 § 1 k.c. w zw. z art. 471 k.c., a o kosztach procesu na podstawie art. 98 k.p.c.

Wyrok Sądu Okręgowego zaskarżył apelacją pozwany (powód wzajemny) zarzucając Sądowi pierwszej instancji naruszenie art. 65 § 2 k.c., art. 354 § 1 k.c. oraz art. 484 § 1k.c. w zw. z art. 354 § k.c. i art. art. 233 § 1 k.p.c.

Wniósł o zmianę zaskarżonego wyroku i oddalenie powództwa powoda oraz uwzględnienie powództwa wzajemnego pozwanego (powoda wzajemnego) i zasądzenie od powoda na rzecz Skarbu Państwa kosztów procesu za obie instancje.

Sąd Apelacyjny zważył co następuje:

Apelacja nie ma uzasadnionych podstaw.

Sąd Okręgowy dokonał prawidłowych ustaleń faktycznych i trafnej subsumpcji. Czyniąc ustalenia faktyczne Sąd nie dopuścił się naruszenia art. 233 § 1 k.p.c. Ustalenia te są swobodne, lecz nie dowolne, racjonalne i oparte na rzeczowej analizie faktów i wysnuwania z nich logicznych wniosków. Zresztą w apelacji strona pozwana nie przedstawiła rzeczowych zarzutów w tym przedmiocie.

Przede wszystkim nie można zarzucić Sądowi pierwszej instancji wadliwego ustalenia, że wszystkie bilety zostały zakupione stosownie do zaakceptowanych zleceń i że na ich podstawie doszło do zrealizowania zamówionych lotów.

Po drugie, sposób naliczania ceny pomiędzy stronami został opisany przez wskazanych świadków – kasjerów lotniczych, których zeznania Sąd uznał za wiarygodne.

Wreszcie, pojęcie „pracownik” i „zatrudnienie”, o których mowa w umowie, jak trafnie ustalił Sąd pierwszej instancji, mogło odnosić się do cywilnoprawnych form zatrudnienia, a zapisy § 6 umowy były realizowane.

Wiarygodność zeznań świadków została potwierdzona przez zeznania pracownika pozwanego, który przyznał, że sposób ustalenia ceny nie był weryfikowany przez pozwanego w trakcie realizacji umowy, ani podważony.

Zasadniczy spór w sprawie odnosił się do wykładni umowy - § 5 ust. 2.

Stosownej wykładni, po myśli art. 65 § 2 k.c., dokonał Sąd Okręgowy.

Jak trafnie zwraca się uwagę w judykaturze, czego notabene pozwany nie podważa, przepisy art. 139 i 144 Prawa zamówień publicznych nie wyłączają możliwości dokonania wykładni umowy na podstawie art. 65 k.c.

Z art. 65 § 2 k.c. wynika nakaz kierowania się przy wykładni umowy jej celem. Nie jest konieczne, aby był to cel uzgodniony przez strony, wystarczy - przez analogię do art. 491 § 2, art. 492 i 493 k.c. - cel zamierzony przez jedną stronę, który jest wiadomy drugiej. Na gruncie prawa polskiego, i to nie tylko w zakresie stosunków z udziałem konsumentów (art. 385 § 2 k.c.), wątpliwości należy tłumaczyć na niekorzyść strony, która zrehabilitowała umowę.

W uchwale składu siedmiu sędziów z dnia 29 czerwca 1995 r. (III CZP 66/95, OSNC 1995, Nr 5, poz. 168) Sąd Najwyższy przyjął na tle tego przepisu tzw. kombinowaną metodę wykładni. Wyrazem tego stanowiska są także późniejsze orzeczenia (np. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 21 listopada 1997 r., I CKN 825/97, OSNC 1998, Nr 5, poz. 85 i z dnia 20 maja 2004 r., II CK 354/03, niepubl.). Wspomniana metoda wykładni przyznaje pierwszeństwo - w wypadku oświadczeń woli składanych innej osobie - temu znaczeniu oświadczenia woli, które rzeczywiście nadały mu obie strony w chwili jego złożenia (subiektywny wzorzec wykładni). Podstawą tego pierwszeństwa jest zawarty w art. 65 § 2 nakaz badania raczej, jaki był zgodny zamiar stron umowy, aniżeli opierania się na dosłownym brzmieniu umowy.

To, jak strony, składając oświadczenie woli, rozumiały je, można wykazywać zarówno za pomocą dowodu z przesłuchania stron, jak i innych środków dowodowych. Dla ustalenia, jak strony rzeczywiście pojmowały oświadczenie woli w chwili jego złożenia może mieć znaczenie także ich postępowanie po złożeniu oświadczenia, np. sposób wykonania umowy (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 17 lutego 1998 r., I PKN 532/97, OSNAPiUS 1999, nr 3, poz. 81).

Sąd pierwszej instancji zastosował się do tych wytycznych poprawnej wykładni.

Trafnie Sąd Okręgowy podniósł aspekt ekonomiczny, jako korelat poprawnego odczytania treści umowy w zakresie sposobu ustalania ceny; w realiach sprawy mieścił się on zarówno w „ustalonych zwyczajach” prowadzenia działalności gospodarczej, która musi zakładać choćby niewielki zysk, jak i w dobrych obyczajach – zasadach współżycia społecznego.

Nadto, na co zwrócił uwagę Sąd pierwszej instancji, odróżnić należało cenę zakupu biletów lotniczych w rozumieniu umowy, tak jak była ona rozumiana przez strony w czasie jej realizacji, od ostatecznego rozliczenia transakcji zakupu pomiędzy przewoźnikiem a powodem.

Ta ostatnia kwestia nie była przedmiotem umowy.

Sąd pierwszej instancji szczegółowo odniósł się do sposobu realizacji zleceń przez powoda, opisanych w zeznaniach świadków. W ich świetle jawi się jako niesporne pomiędzy stronami, że zakup przez pozwanego, w wykonaniu zlecenia przez powoda, następował po akceptacji ceny zakupu przez pracowników pozwanego.

Dalsze zabiegi zmierzały do korekty, na korzyść powoda, przy wykorzystaniu rynkowych mechanizmów opisanych przez świadków, ceny rozliczeniowej powoda z przewoźnikiem.

Wbrew więc zarzutom apelacji nie było podstaw do formułowania wniosków o nienależytym wykonaniu umowy oraz formułowania roszczenia o zapłatę.

Skoro tak, także zarzut naruszenia art. 354 i art. 484 k.c. nie mógł się ostać. Nie było podstaw do realizacji kary umownej z gwarancji bankowej, ani żądania zapłaty przez pozwanego (powoda wzajemnego) w niniejszej sprawie.

A skoro skorzystanie z gwarancji bankowej było w istocie nienależytym wykonaniem umowy przez pozwanego, powód dysponował roszczeniem na podstawie art. 471 k.c. w zw. z art. 363 k.c.

Z tych względów, na podstawie art. 385 k.p.c. Sąd Apelacyjny orzekł jak w sentencji.

O kosztach procesu w instancji odwoławczej Sąd orzekł na podstawie art. 108 § 1 k.p.c. w zw. z art. 391 k.p.c. i art. 98 k.p.c.